

Het lijkt wel een gekkenhuis hier

Het psychiatrisch centrum van Fojnica is vier maanden geleden wereldnieuws geweest. Door de zware strijd die toen in de omgeving werd gevoerd, werd het hospitaal door de verpleging in de steek gelaten. Als het Alpha-peloton van het transportbataljon, begeleid door Canadezen, een kijkje komt nemen, is wat ze zien te erg voor woorden. Door de media-aandacht is er gelukkig veel veranderd. Een brandstofkonvooi van de staf nam op 4 november weer een kijkje.

Hoewel er begin november geen humanitaire konvoien meer rijden, is voor de rit van 5000 liter diesel bestemd voor het psychiatrisch centrum van Fojnica een uitzondering gemaakt. De korporaals Marco Sturm en Jurgen van den Kieboom zijn er blij mee. Als brandstofchauffeurs voeren ze normalitair brandstof aan voor het gebruik van het transportbataljon zelf. Nu mogen ze een mooie lokale bergrit maken. 'Alleen jammer dat we met een Terberg moeten rijden', zegt Van den Kieboom. 'Die wagens zijn gewoon niet gebouwd op geitepad.' Sturm wijst naar de gewijzigde merknaam op de kabine: 'Te erg.' Van den Kieboom: 'Je moet deze wagen eigenlijk met z'n drieën rijden. Eentje aan het stuur, de ander als bijrijder en een derde om op de versnellingen in te trappen.' Als een konvooi van Fojnica is teruggekeerd, blijkt hoe weinig er over is gebleven van de kabinereinrichting. De stoelen zijn losgetild, het dashboard hangt eruit en de kilometer teller ligt ergens onder de stoel.

Psychiatrisch centrum

De rit Busovaca-Fojnica is in vogelvlucht gezien niet langer dan vijftien kilometer. Helaas gelden in Bosnië andere maten. Daar blijkt je voor zo'n relatief korte rit meer dan twee dagen uit te kunnen trek-

ken. Eén van de redenen is de regen. Net voor Visoko slaat het konvooi, dat bestaat uit een halfvolle brandstofwagen, twee Mercedesen's en twee Canadese Cougar-pantservoertuigen, af naar een modderig geitepad. Het glibberen en glijden langs bomen en scherpe stenen heeft nog het meest weg van een Camel Trophee. Maar wel eentje waar geen prijs voor te vergeven valt. Midden in het bos houden twee BiH-krijgers het konvooi aan. Om hun geringe aantal te verdoezelen staan wat verderop in het bos enige vogelverschrikkers. Eén van de twee, met een VN blauwe baret op het hoofd, wijst de voertuigen terug. Met een extra omweg komt het brandstofkonvooi eindelijk in Fojnica aan. Net buiten de stad ligt het psychiatrisch centrum.

Alles oogt normaal

Wat, is dat het gekkenhuis dat zo in het nieuws is gekomen? Op het eerste gezicht oogt alles normaal. Aan de poort staat een Canadese wacht. Binnen de omheining zijn Denen net bezig met de bevoorrading van goederen. Ook de patiënten zien, ondanks

hun versleten kleren en grauwe gezichten, er redelijk uit. De directeur kijkt verbaasd als hij hoort van het doel van het konvooi. Brandstof leveren? Daar wist hij niets van, maar alles is met de koudende winter welkom. Als Sturm de inhoud van de wagen naar de buffer overtankt, kijken de patiënten met veel belangstelling naar hun bezoekers. Maar ook naar hun sigaretten. Achteloos een peukje weggooiden betekent dat één van hen quasi-geïnteresseerd daar naar toe zal lopen, het snel oppakt om het vervolgens in een doosje te stoppen. Kunnen ze altijd met een andere patiënt voor een warme maaltijd ruilen. Als één van hen een fototoestel ziet, klinkt het al gauw 'leica, leica' over het terrein. Iedereen wil persé op de foto. 'Het lijkt wel een gekkenhuis hier', verzucht de MB-chauffeur Richard de Jong. Een patiënt loopt met een katoenen zak rond die ooit wit van kleur moet zijn geweest. Een lange naald steekt er vervaarlijk uit. Een Canadees haalt zijn schouders op: 'Hij zal hem wel uit een vuilniszak hebben gehaald.' Zijn opmerking kan goed kloppen. Aan de andere kant van het terrein doorzoeken patiënten de zakken op alles wat eetbaar en rookbaar is.

Wie is gek

Helemaal achter het gebouw ligt een begraafplaats waar witte kruizen uit omhoog rijzen. Hier en daar afgewisseld met een witte plank voor de Moslim-doden. Alleen op deze begraafplaats en in het hospitaal

De begraafplaats wordt 'winterklaar' gemaakt door veel graven open te houden.

De brandstofchauffeurs en een patiënt, wie is wie?

zijn de Kroaten en Moslims gelijk. Dus wie is eigenlijk gek? Een paar patiënten zijn met pikhouwelen en scheppen bezig om de verwachte benodigde hoeveelheid graven voor de koude Bosnische winter gereed te hebben. Helaas zijn die dag al twee van de gaten nodig. Twee kilometer verder is er een andere inrichting waar één patiënt slachtoffer is geworden van een sniper en een andere door natuurlijke omstandigheden het leven heeft gelaten. In een wollen deken en in een plastic zak worden de uitgemergelde lichamen aan de Bosnische aarde toevertrouwd.

Vreemde wereld

Binnen het psychiatrisch centrum overvalt je onmiddellijk een zware misselijk makende lucht: urine, kots, zweet en lisol met elkaar vermengd. Elke verdieping heeft patiënten van een andere leeftijdscategorie. Verpleegsters hebben naast hun verzorgende taak ook een functie als bewaakster. De patiënten wordt belet om op een andere afdeling rond te zwerven. Van de verschillende afdelingen is die met jonge kinderen natuurlijk het meest aandoenlijk. Sommige reageren vrij apathisch op het onverwachte Nederlandse bezoek, anderen heel vrolijk. Eén kind heeft niet alleen een geestelijke afwijking, maar ook een lichamelijke. Met een rood rechteroog en een zwart puntje als overblijfsel van zijn rechter kijkt hij de vreemde wereld in. Volgens de meegerisde luitenant-arts Niels Hak lijdt het arme kind aan dezelfde ziekte die de 'Elephantman'

had. Het hoofd is veel te groot voor het ranke lichaampje. Op de verdieping boven mag de arts en de geneeskundige sergeant Edward Geway meteen aan het werk. Een oude patiënt is met zijn oog op de tafelrand gevallen. Pleisters blijken niet voldoende te zijn. Want zoiets vreemds aan zijn hoofd, daar willen zijn afdelingbewoners meer van weten en onderwerpen het aan een grondige inspectie. De wond begint weer te bloeden. De ochtend crop naaien de geneeskundigen de wond dan maar dicht. Het kan de patiënt eigenlijk niet veel schelen. Hij valt tijdens het hechten van de wond gewoon in slaap. Andere bewoners oordelen anders. In een lange rij wachten zij op hun beurt, intussen zoekend naar een wondje op hun lichaam. Zoiets spannends als een hechting, dat willen zij ook.

Schietgedje

Omdat het Nederlandse konvooi vrij laat in Fojnica aankwam, kan het niet meer tijdig terugkeren naar Busovaca. Dan maar een overnachting in het gekkenhuis. Omdat de doorreisrapporten voor de volgende dag niet meer gelden, zal morgen een Canadese officier nieuwe brengen. Zonder kom je met een brandstofwagen geen roadblocks langs. Helaas, de volgende dag komt hij pas laat in de middag en bovendien met de onjuiste voertuiggegevens. Het konvooi neemt dan maar de gok en rijdt de geitenpaden op terwijl het al begint te sche-

meren. Met een beetje doorrijden valt Busovaca nog te halen. Helaas, het Canadese escorte van twee pantservoertuigen is pas acht dagen in Bosnië en kent de wegen slecht. Als ze drie keer verkeerdt rijden, waarbij één maal het hele konvooi op een smal bergpad heeft moeten keren, weten de transporteurs dat er weer mag worden overnacht, en wel bij het Canadese bataljon in Visoko. Maar zelfs die stad ligt nog ver. Door het duister rijdt het konvooi over glibberige geitenpaden. Op sommige plekken dreigt de Terberg vast te komen, maar door de perfecte stuurmanskunst van Sturm en Van den Kieboom gaat alles op het laatste moment nog goed. Als het konvooi bij een roadblock voor Kiseljak stilstaat, slikt iedereen even. Duidelijk hoorbaar in de mistige nacht is het intensieve geratel van de Kalashnikovs: werk in uitvoering. Alle voertuigen gooien het grote licht aan, de ziekenauto zijn zwaailichten, en verder gaat het konvooi. Om de bocht gekomen zijn de lichtsporen van kogels goed zichtbaar. Enkele tientallen meters van ons vandaan schieten krijgers naar andere krijgers weer enkele tientallen meters verder op. We maken een schietgedje als we met de gevaarlijke brandstofwagens voorbijrijden. Gevaarlijker kan bijna niet. Keren ze de wapens niet naar ons om? Hebben ze het misschien zo druk dat ze geen tijd voor ons hebben? Of zouden ze ons niet eens opmerken? Dan zijn we aan deze nachtmerrie voorbij.

De patiënten halen alles wat eetbaar is uit het vuilnis.